

یکی از روش‌های دشمنان در تقابیل با امت اسلامی، محاصره و ایجاد انواع محدودیت‌ها از جمله محدودیت‌های اقتصادی در راستای به زانو در آمدن امت و عقب‌نشینی از مواضع حق طلبانه و ستم سزیناته آنان است.
مروری بر تاریخ صدر اسلام
دشمنان می‌دهد که تحریم اقتصادی مسلمانان از سوی دشمنان سابقه‌های بس دراز دارد و معاندان و مخالفان اسلام با استفاده از این روش اقتصادی سعی داشتند مسلمانان را از راه و روش و آیینی که در پیش گرفته بودند باز دارند قرآن کریم در آیاتی چند به مسلمانان می آموزد که چگونه تحریم و محاصره اقتصادی دشمنان را خنثی کنند که مقاله حاضر در این‌باره بحث کرده است.

مفهوم شناسی حصر و محاصره

حصر در اصل لغت عربی به قبض شکم و بیبوست و همچنین محکم و سخت بستن چیزی از همه جوانب به طوری که هیچ‌گونه راه خروجی نداشته باشد، گفته می‌شود. از همین رو، به عاجز و ناتوان و همچنین بیخبل این واژه اطلاق می‌شود. پس هر گونه معنای ایجاد محدودیت کامل‌مانند انحصاری کاری یا ایجاد ناتوانی کامل برای انجام کاری، نوعی در قبضه گرفتن و محکم و سخت بستن انسان است به طوری که عاجز و ناتوان گردد. محصور کسی است که گرفتار در چیزی یا امری است به طوری که نتواند از آن بیرون آید.

در اصطلاح اصولی «حصر» به معنای محدود کردن چیزی به موضوعی است؛ یعنی حصر حکم به اختصاص حکم به موضوعی معین و سلب آن از سایر چیزها است؛ مانند: إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرِينَ؛ وَلِي شِمَا تَنهَا خُدا و پیامبر اوست و کسانی که ایمان آورده‌اند همان کسانی که نماز برپا می‌دارند و در حال رکوع زکات می‌دهند.(مانده، آیه ۵۵)

محاصره اقتصادی به معنای ایجاد حصار فیزیکی و یا غیر فیزیکی و محدودیت‌های مطلق یا نسبی در حوزه فعالیت‌های اقتصادی نیست به شخصی یا مردم در یک منطقه جغرافیایی مانند شهر یا کشوری است تا از مقاومت و استقامت دست برداشته و خود را تسلیم خواسته‌های محاصره‌کننده نمایند.

محاصره اقتصادی در اشکال گوناگونی چون تحریم‌ها انجام می‌گیرد تا مردمی از هر گونه توان اقتصادی محروم شوند و توانایی بهره‌مندی از اقتصاد و آسایش و رفاه را نداشته باشند.

در عرصه بین‌المللی در جهان امروز، تحریم یا سانکشن (Sanction) فعلیاتی است که به وسیله یک یا چند بازیگر بین‌المللی به عنوان مجری تحریم، علیه یک یا چند کشور دیگر به عنوان هدف تحریم، به منظور مجازات این کشورها، با اهداف محروم ساختن آنها از انجام برخی مبادلات یا وادار ساختن آنها به پذیرش هنجارهایی معین و مهم از دید مجریان تحریم، اعمال می‌شود.

در اینجا منظور از «مجرى تحریم» کشوری یا گروهی بین‌المللی است که نویسنده سناریوی تحریم باشد، هرچند ممکن است در اعمال محاصره بیش از یک کشور شرکت داشته باشد و منظور از «هدف» کشور یا کشورهایی است که هدف اصلی تحریم واقع می‌شوند.

اما تحریم‌های اقتصادی، هر گونه اعمال محدودیتی است که بر تجارت و سرمایه‌گذاری بین‌المللی کشور هدف، در راستای وادار ساختن به تغییر سیاست یا نظام سیاسی یا نابودی ملتی و مانند آنها وضع می‌شود.

اهداف و فلسفه محاصره اقتصادی و مقابله با آن

از نظر قرآن، دشمنان همواره در اندیشه این هستند تا مومنان را به تسلیم واداشته و آنان را از مسیر حق و حقانیت و دفاع از عدالت و قیام و اجرای آنان باز دارند. همچنین تمام تلاش دشمنان این است که مومنان را از مواضع اصولی خویش از جمله حمایت از مظلومان و مستضعفان عالم در برابر ظالمان و مستکبران باز دارند، در حالی که این امور از مهم‌ترین مواضع دولت وامت ولایی در سیاست خارجی است.(نساء، آیه ۷۵)

بر اساس دیدگاه قرآن، عقب‌نشینی نسبت به اصول و مواضع اصولی و بیعت زمانی و حالی، جایز و روا نیست، و امت اسلام و حکومت اسلامی نمی‌بایست از مواضع اصولی خویش کوتاه آید، زیرا دشمنان تا زمانی تسلیم یا تغییر رفتار و آیین، دست از فشار و تهدید بر نخواهند داشت و محاصره جز با تغییر نظام سیاسی اسلام و عقب‌نشینی از آیین آن پایان نمی‌پذیرد. خدا می‌فرماید: وَلَنْ تُرْضَىٰ عَنكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنَّ هُدَىٰ اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ وَلَئِنَّ آتِغَتْ أُمَّهَاتِم مَبْذٌ لَدَىٰ جَنَاحِ مِّنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ؛ و هرگز یهودیان و مسیحیان از تو راضی نمی‌شوند، مگر آنکه از کیش آنان پیروی کنی، بگو در حقیقت تنها هدایت خداست که هدایت واقعی است و چنانچه پس از آن علمی که تو را حاصل شد، باز از هوس‌های آنان

پیروی کنی، در برابر خدا سرور و یاری نخواهی داشت. (بقره، آیه ۱۲۰)
خدا همچنین می‌فرماید: إِنَّمِإِنَّ يَنْظُرُوا عَلَیْكُمْ بَرِجْمُوكُمْ أَوْ یَمِیْنُوكُمْ فِی مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا إِذًا أَبَدًا؛ اگر آنان بر شما دست یابند سنگسار تان می‌کنند یا شما را به کیش خود بازمی‌گردانند و در آن صورت هرگز روی رستگاری نخواهید دید. (کهف، آیه ۱۵)

خدا درباره دیگر اهداف محاصره‌ها و تحریم‌های اقتصادی دشمنان علیه امت و دولت اسلام به این نکته توجه می‌دهد که یکی از اهداف دشمنان، از محاصره و تحریم اقتصادی، برآکنده ساختن امت از پیرامون نظام ولایی و رهبری و تضعیف نظام اسلامی است. از همین رو دشمنان اسلام با تحریم اقتصادی بر آن هستند تا مردم و امت تحت محاصره اقتصادی قرآن، عقب‌نشینی نسبت به اصول و مواضع اصولی و بیعت زمانی و حالی، جایز و روا نیست، و امت اسلام و حکومت اسلامی نمی‌بایست از مواضع اصولی خویش کوتاه آید، زیرا دشمنان تا زمانی تسلیم یا تغییر رفتار و آیین، دست از فشار و تهدید بر نخواهند داشت و محاصره جز با تغییر نظام سیاسی اسلام و عقب‌نشینی از آیین آن پایان نمی‌پذیرد. خدا می‌فرماید: وَلَنْ تُرْضَىٰ عَنكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنَّ هُدَىٰ اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ وَلَئِنَّ آتِغَتْ أُمَّهَاتِم مَبْذٌ لَدَىٰ جَنَاحِ مِّنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ؛ و هرگز یهودیان و مسیحیان از تو راضی نمی‌شوند، مگر آنکه از کیش آنان پیروی کنی، بگو در حقیقت تنها هدایت خداست که هدایت واقعی است و چنانچه پس از آن علمی که تو را حاصل شد، باز از هوس‌های آنان

پیروی کنی، در برابر خدا سرور و یاری نخواهی داشت. (بقره، آیه ۱۲۰)
خدا همچنین می‌فرماید: إِنَّمِإِنَّ يَنْظُرُوا عَلَیْكُمْ بَرِجْمُوكُمْ أَوْ یَمِیْنُوكُمْ فِی مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا إِذًا أَبَدًا؛ اگر آنان بر شما دست یابند سنگسار تان می‌کنند یا شما را به کیش خود بازمی‌گردانند و در آن صورت هرگز روی رستگاری نخواهید دید. (کهف، آیه ۱۵)

خدا درباره دیگر اهداف محاصره‌ها و تحریم‌های اقتصادی دشمنان علیه امت و دولت اسلام به این نکته توجه می‌دهد که یکی از اهداف دشمنان، از محاصره و تحریم اقتصادی، برآکنده ساختن امت از پیرامون نظام ولایی و رهبری و تضعیف نظام اسلامی است. از همین رو دشمنان اسلام با تحریم اقتصادی بر آن هستند تا مردم و امت تحت محاصره اقتصادی قرآن، عقب‌نشینی نسبت به اصول و مواضع اصولی و بیعت زمانی و حالی، جایز و روا نیست، و امت اسلام و حکومت اسلامی نمی‌بایست از مواضع اصولی خویش کوتاه آید، زیرا دشمنان تا زمانی تسلیم یا تغییر رفتار و آیین، دست از فشار و تهدید بر نخواهند داشت و محاصره جز با تغییر نظام سیاسی اسلام و عقب‌نشینی از آیین آن پایان نمی‌پذیرد. خدا می‌فرماید: وَلَنْ تُرْضَىٰ عَنكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنَّ هُدَىٰ اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ وَلَئِنَّ آتِغَتْ أُمَّهَاتِم مَبْذٌ لَدَىٰ جَنَاحِ مِّنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ؛ و هرگز یهودیان و مسیحیان از تو راضی نمی‌شوند، مگر آنکه از کیش آنان پیروی کنی، بگو در حقیقت تنها هدایت خداست که هدایت واقعی است و چنانچه پس از آن علمی که تو را حاصل شد، باز از هوس‌های آنان

پیروی کنی، در برابر خدا سرور و یاری نخواهی داشت. (بقره، آیه ۱۲۰)
خدا همچنین می‌فرماید: إِنَّمِإِنَّ يَنْظُرُوا عَلَیْكُمْ بَرِجْمُوكُمْ أَوْ یَمِیْنُوكُمْ فِی مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا إِذًا أَبَدًا؛ اگر آنان بر شما دست یابند سنگسار تان می‌کنند یا شما را به کیش خود بازمی‌گردانند و در آن صورت هرگز روی رستگاری نخواهید دید. (کهف، آیه ۱۵)

خدا درباره دیگر اهداف محاصره‌ها و تحریم‌های اقتصادی دشمنان علیه امت و دولت اسلام به این نکته توجه می‌دهد که یکی از اهداف دشمنان، از محاصره و تحریم اقتصادی، برآکنده ساختن امت از پیرامون نظام ولایی و رهبری و تضعیف نظام اسلامی است. از همین رو دشمنان اسلام با تحریم اقتصادی بر آن هستند تا مردم و امت تحت محاصره اقتصادی قرآن، عقب‌نشینی نسبت به اصول و مواضع اصولی و بیعت زمانی و حالی، جایز و روا نیست، و امت اسلام و حکومت اسلامی نمی‌بایست از مواضع اصولی خویش کوتاه آید، زیرا دشمنان تا زمانی تسلیم یا تغییر رفتار و آیین، دست از فشار و تهدید بر نخواهند داشت و محاصره جز با تغییر نظام سیاسی اسلام و عقب‌نشینی از آیین آن پایان نمی‌پذیرد. خدا می‌فرماید: وَلَنْ تُرْضَىٰ عَنكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنَّ هُدَىٰ اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ وَلَئِنَّ آتِغَتْ أُمَّهَاتِم مَبْذٌ لَدَىٰ جَنَاحِ مِّنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ؛ و هرگز یهودیان و مسیحیان از تو راضی نمی‌شوند، مگر آنکه از کیش آنان پیروی کنی، بگو در حقیقت تنها هدایت خداست که هدایت واقعی است و چنانچه پس از آن علمی که تو را حاصل شد، باز از هوس‌های آنان

پیروی کنی، در برابر خدا سرور و یاری نخواهی داشت. (بقره، آیه ۱۲۰)
خدا همچنین می‌فرماید: إِنَّمِإِنَّ يَنْظُرُوا عَلَیْكُمْ بَرِجْمُوكُمْ أَوْ یَمِیْنُوكُمْ فِی مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا إِذًا أَبَدًا؛ اگر آنان بر شما دست یابند سنگسار تان می‌کنند یا شما را به کیش خود بازمی‌گردانند و در آن صورت هرگز روی رستگاری نخواهید دید. (کهف، آیه ۱۵)

خدا درباره دیگر اهداف محاصره‌ها و تحریم‌های اقتصادی دشمنان علیه امت و دولت اسلام به این نکته توجه می‌دهد که یکی از اهداف دشمنان، از محاصره و تحریم اقتصادی، برآکنده ساختن امت از پیرامون نظام ولایی و رهبری و تضعیف نظام اسلامی است. از همین رو دشمنان اسلام با تحریم اقتصادی بر آن هستند تا مردم و امت تحت محاصره اقتصادی قرآن، عقب‌نشینی نسبت به اصول و مواضع اصولی و بیعت زمانی و حالی، جایز و روا نیست، و امت اسلام و حکومت اسلامی نمی‌بایست از مواضع اصولی خویش کوتاه آید، زیرا دشمنان تا زمانی تسلیم یا تغییر رفتار و آیین، دست از فشار و تهدید بر نخواهند داشت و محاصره جز با تغییر نظام سیاسی اسلام و عقب‌نشینی از آیین آن پایان نمی‌پذیرد. خدا می‌فرماید: وَلَنْ تُرْضَىٰ عَنكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنَّ هُدَىٰ اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ وَلَئِنَّ آتِغَتْ أُمَّهَاتِم مَبْذٌ لَدَىٰ جَنَاحِ مِّنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ؛ و هرگز یهودیان و مسیحیان از تو راضی نمی‌شوند، مگر آنکه از کیش آنان پیروی کنی، بگو در حقیقت تنها هدایت خداست که هدایت واقعی است و چنانچه پس از آن علمی که تو را حاصل شد، باز از هوس‌های آنان

پیروی کنی، در برابر خدا سرور و یاری نخواهی داشت. (بقره، آیه ۱۲۰)
خدا همچنین می‌فرماید: إِنَّمِإِنَّ يَنْظُرُوا عَلَیْكُمْ بَرِجْمُوكُمْ أَوْ یَمِیْنُوكُمْ فِی مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا إِذًا أَبَدًا؛ اگر آنان بر شما دست یابند سنگسار تان می‌کنند یا شما را به کیش خود بازمی‌گردانند و در آن صورت هرگز روی رستگاری نخواهید دید. (کهف، آیه ۱۵)

خدا درباره دیگر اهداف محاصره‌ها و تحریم‌های اقتصادی دشمنان علیه امت و دولت اسلام به این نکته توجه می‌دهد که یکی از اهداف دشمنان، از محاصره و تحریم اقتصادی، برآکنده ساختن امت از پیرامون نظام ولایی و رهبری و تضعیف نظام اسلامی است. از همین رو دشمنان اسلام با تحریم اقتصادی بر آن هستند تا مردم و امت تحت محاصره اقتصادی قرآن، عقب‌نشینی نسبت به اصول و مواضع اصولی و بیعت زمانی و حالی، جایز و روا نیست، و امت اسلام و حکومت اسلامی نمی‌بایست از مواضع اصولی خویش کوتاه آید، زیرا دشمنان تا زمانی تسلیم یا تغییر رفتار و آیین، دست از فشار و تهدید بر نخواهند داشت و محاصره جز با تغییر نظام سیاسی اسلام و عقب‌نشینی از آیین آن پایان نمی‌پذیرد. خدا می‌فرماید: وَلَنْ تُرْضَىٰ عَنكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنَّ هُدَىٰ اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ وَلَئِنَّ آتِغَتْ أُمَّهَاتِم مَبْذٌ لَدَىٰ جَنَاحِ مِّنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ؛ و هرگز یهودیان و مسیحیان از تو راضی نمی‌شوند، مگر آنکه از کیش آنان پیروی کنی، بگو در حقیقت تنها هدایت خداست که هدایت واقعی است و چنانچه پس از آن علمی که تو را حاصل شد، باز از هوس‌های آنان

معارفMaaref@Kayhan.ir

براساس آیات قرآن، یکی از مهم‌ترین راهکارها در راستای مقاومت و مقابله با محاصره‌کنندگان و تحریم‌های آنان، قناعت‌ورزی و تکیه بر اقتصاد و توان داخلی در سایه توکل و اعتماد به خدا است.

در قرآن جبران تنگناها و مشکلات اقتصادی درصورت قطع رابطه با مشرکان و تکیه بر اقتصاد داخلی را به مومنان وعده داده و فرموده است: أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا بُرْهَانَ لِّلْمَشْجَدِ الْحَرَامِ بَعْدَ عَائِمِهِمْ هَذَا وَإِن خُفِّتْ عَيْلَةُ فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ إِن شَاءَ تَدْعُ عَلَيْهِمْ خُبْرِيهِ؛ ای کسانی که ایمان آورده اید، حقیقت این است که مشرکان ناپاکند، پس نباید از سال آینده به مسجدالحرام نزدیک شسوند و اگر در این قطع رابطه از فقر بیمناک هستید، پس بزودی خدا اگر بخواهد شما را به فضل خویش بی‌نیاز می‌گرداند که خدا دانای حکیم است. (توبه ۲۸)

پیشینه تاریخی محاصره و تحریم

محاصره به قصد تسلیم شخص یا امتی از دیرباز به کار رفته است. این محاصره‌ها شامل محاصره‌های نظامی، فرهنگی و اقتصادی بوده است. به عنوان نمونه فرعونیان برای تسلیم بنی‌اسرائیل آنان را در محاصره نظامی قرار دادند به طوری که همه راه‌ها بر آنان بسته شد و در محدوده جغرافیایی میان دریا و لشکریان چنان محاصره شدند تا خود را تسلیم کنند.(بقره، آیه ۵۰؛ شعراء، آیات ۶۰ تا ۶۶) بیان نجات بنی‌اسرائیل و غرق شدن فرعونیان، در پی شکافته شدن دریا، دلالت بر این دارد که فرعونیان، بنی‌اسرائیل را محاصره کرده، در صد هجوم به آنان بودند.

دشمنان پیامبر(ص) و امت اسلام نیز بارها به تسلیم محاصره نظامی و اقتصادی و مانند آنها تلاش می‌کنند که امت اسلام را تحت فشار قرار دهند تا دست از مواضع اصولی خویش بردارند و رهبری و نظام را تنها بگذارند. به طور طبیعی این دشمنان داخلی به انواع گوناگون روش‌ها

دشمنان ربوبی را نسبت به ابزار تحریم و محاصره و میزان کارآمدی و تا کارآمدی آن آگاه می‌کنند و بسته‌های تحریم و محاصره فراگیر را به آنان نشان می‌دهند و سختی‌های پیشنهادهی در راستای توفیق در این راه به دشمنان ارائه می‌کنند.

این در حالی است که از نظر قرآن، اگر امت اسلام ایمان واقعی داشته باشند، هرگز تحت تاثیر تحریم و محاصره اقتصادی قرار نخواهند گرفت؛ زیرا این خدا است که بر او راقسمت می‌کند و در نهایت با صبر و استقامت و پایداری می‌توانند محاصره را بشکنند و به اهداف خویش نیز دست یابند. (احزاب، آیات ۱۷ تا ۲۵)

البته از نظر قرآن برای کسب موفقیت علیه محاصره‌کنندگان لازم است تا نظام اسلامی با پیروگیری از همه توان علمی و عملی امت اقدام به برنامه‌ریزی در شرایط بحرانی کند؛ چنان‌که حضرت یوسف (ع) در شرایط بحرانی خشکسالی مصر این‌گونه عمل کرد. (یوسف،

احزاب، آیات ۹ تا ۲۲)
برخی از مفسران گفته‌اند مراد از وعده‌های الهی در این آیات احزاب، همان‌اشاره به سختی است که قبلاً پیامبر (ص) به ایشان فرموده بود: احزاب مشرک و دشمنان مختلف شما دست به دست هم می‌دهند و به جنگ شما می‌آیند، اما بدانید پیروزی با شما است. (مجمع‌البیان، ج ۸ - ۷ ، ص ۵۴۹)

به هر حال، به سبب استقامت و افزایش ایمان مومنان مدینه، امدادهای غیبی به مدد ایشان آمده و پیروزی مومنان و شکست مشرکان را رقم زد.

یادآوری این نکته مهم و اساسی است که یهودیان مدینه با آنکه با پیامبر(ص) و دولت سیاسی ولایی پیامبر(ص) پیمان صلح و عدم تعرض بسته بودند، اما به این پیمان پایبند نبوده و خیانت کرده و با مشرکان مکی همراهی و همکاری داشتند. مفسران بر این نکته اتفاق دارند که مقصود از «جَنود» در آیات سوره احزاب از جمله آیه ۹ سوره، همان گروه‌های مشرک و یهودیانی هستند که در یک تصمیم گروهی جهت در هم کوبیدن مسلمانان به مدینه هجوم آوردند و مدینه را از همه

باور داشتند. از این رو، صبر و استقامت ورزیدند و در برابر فشارها عقب‌نشینی نکردند. این گونه بود که موفقیت را برای خود و اسلام رقم زدند.

۳- **امدادهای غیبی:** از مهم‌ترین عوامل موفقیت و پیروزی مومنان، امدادهای غیبی است که مومنان را در شرایط بسیار سخت یاری می‌رساند. بنابراین، مومنان اگر ایمان خویش را تقویت کنند، به طور طبیعی مورد عنایت و امدادهای الهی در شرایط نابرابر قرار می‌گیرند.

۴- **افزایش ایمان:** قرار گرفتن در شرایط سخت و ابتلا‌ها که به عنوان سنت‌های الهی در قرآن مطرح است، خود یکی از مهم‌ترین عوامل افزایش ایمان در مومنان مدینه بوده است؛ زیرا آنان شرایط خویش را براساس سنت الهی تحلیل کرده و به توصیه‌های خدا در این شرایط از جمله صبر بر مصیبت و بلا توجه یافته و این گونه مورد عنایت امدادی قرار گرفتند.

۵- **پیروی از اسوه:** از نظر قرآن از دیگر عوامل پیروزی مومنان مدینه در شکست محاصره کنندگان ، پیروی از رهبری اسوه است که شخصیت محوری در مدیریت و هدایت مومنان داشته و مومنان به تصمیم‌ها و فرمان‌های او بی‌چون و چرا پایبند بودند. از نظر قرآن همین رویه و روش باید از سوی امت در موارد دیگر نیز به کار گرفته شود تا موفقیت و پیروزی علیه محاصره کنندگان و دیگر تهدیدات علیه امت به دست آید.

این در حالی بود که در همان زمان، دشمنان از طریق عوامل و ستون پنجم خویش از منافقان در مدینه بذر نفاق و تردید می‌افکندند و فعالیت تبلیغاتی منافقان، برای درهم شکستن جبهه مسلمانان، و به نفع احزاب متحد محاصره‌کننده مدینه در جریان بود. (نگاه کنید: احزاب، آیات ۹ تا ۱۳)

نکته قابل توجه در جریان محاصره مدینه اینکه در کنار جنگ سخت نظامی و محاصره و بسیج همه احزاب و دشمنان سوگند خورده،

راهکارهای مقابله با محاصره و تحریم اقتصادی از نگاه قرآن

دشمنان با استفاده از دوستان و یاران داخلی خود در مدینه به جنگ روانی امت آمده و با همسویی منافقان با احزاب متحد محاصره‌کننده مدینه، تلاش بسیاری را برای تضعیف روحیه مسلمانان داشتند. آنان گاه با حضور در خط مقدم و رفتارهای مایوس‌کننده تلاش داشتند تا بذر نوبه‌دی و شکست را در میان مردم مدینه بکارند. از این رو، منافقان با ایجاد زلزله، اضطراب و فرار از جنگ، در زمان محاصره، به همراهی و همگانی با نیروهای محاصره‌کننده مدینه پرداختند تا این‌گونه جبهه داخلی را سست ساخته و بذر شکست و ناکامی را در دل‌ها بکارند و مومنان دست برنمی‌دارند.(همان، توبه، آیات ۱۰۷ تا ۱۰۹)

علی جواهردهی

دشمنان پیامبر(ص) و امت اسلام نیز بارها به تسلیم محاصره نظامی و اقتصادی و مانند آنها تلاش می‌کنند که امت اسلام را تحت فشار قرار دهند تا دست از مواضع اصولی خویش بردارند و رهبری و نظام را تنها بگذارند. به طور طبیعی این دشمنان داخلی به انواع گوناگون روش‌ها دشمنان ربوبی را نسبت به ابزار تحریم و محاصره و میزان کارآمدی و تا کارآمدی آن آگاه می‌کنند و بسته‌های تحریم و محاصره فراگیر را به آنان نشان می‌دهند و سختی‌های پیشنهادهی در راستای توفیق در این راه به دشمنان ارائه می‌کنند.

این در حالی است که از نظر قرآن، اگر امت اسلام ایمان واقعی داشته باشند، هرگز تحت تاثیر تحریم و محاصره اقتصادی قرار نخواهند گرفت؛ زیرا این خدا است که بر او راقسمت می‌کند و در نهایت با صبر و استقامت و پایداری می‌توانند محاصره را بشکنند و به اهداف خویش نیز دست یابند. (احزاب، آیات ۱۷ تا ۲۵)

البته از نظر قرآن برای کسب موفقیت علیه محاصره‌کنندگان لازم است تا نظام اسلامی با پیروگیری از همه توان علمی و عملی امت اقدام به برنامه‌ریزی در شرایط بحرانی کند؛ چنان‌که حضرت یوسف (ع) در شرایط بحرانی خشکسالی مصر این‌گونه عمل کرد. (یوسف، احزاب، آیات ۹ تا ۲۲)

برخی از مفسران گفته‌اند مراد از وعده‌های الهی در این آیات احزاب، همان‌اشاره به سختی است که قبلاً پیامبر (ص) به ایشان فرموده بود: احزاب مشرک و دشمنان مختلف شما دست به دست هم می‌دهند و به جنگ شما می‌آیند، اما بدانید پیروزی با شما است. (مجمع‌البیان، ج ۸ - ۷ ، ص ۵۴۹)

به هر حال، به سبب استقامت و افزایش ایمان مومنان مدینه، امدادهای غیبی به مدد ایشان آمده و پیروزی مومنان و شکست مشرکان را رقم زد.

یادآوری این نکته مهم و اساسی است که یهودیان مدینه با آنکه با پیامبر(ص) و دولت سیاسی ولایی پیامبر(ص) پیمان صلح و عدم تعرض بسته بودند، اما به این پیمان پایبند نبوده و خیانت کرده و با مشرکان مکی همراهی و همکاری داشتند. مفسران بر این نکته اتفاق دارند که مقصود از «جَنود» در آیات سوره احزاب از جمله آیه ۹ سوره، همان گروه‌های مشرک و یهودیانی هستند که در یک تصمیم گروهی جهت در هم کوبیدن مسلمانان به مدینه هجوم آوردند و مدینه را از همه

باور داشتند. از این رو، صبر و استقامت ورزیدند و در برابر فشارها عقب‌نشینی نکردند. این گونه بود که موفقیت را برای خود و اسلام رقم زدند.

همواره لازم است امت و حکومت اسلامی نسبت به مواضع افراد داخلی که به ظاهر از امت ولی در عمل در خدمت دشمنان هستند مواضع روشن و اصولی داشته باشند و اجازه ندهند منافقان و نفوذی‌های دشمن در خدمت دشمن به اهداف خویش دست یابند. باید توجه داشت که همکاری و همسویی منافقان با محاربان و دشمنان، در تفرقه‌افکنی بین مؤمنان و توطئه علیه اسلام و مسلمانان یک شیوه دائمی و همیشگی آنان است و آنها هرگز از ضربه خوردن به خودی‌ها و مومنان دست برنمی‌دارند.

سو به محاصره خویش در آوردند. (مجمع‌البیان، ج ۷ - ۸ ، ص ۵۳۲)
از نظر قرآن، قدرت خداوند، عامل برآکنده شدن مشرکان و دیگر احزاب متحد، از اطراف مؤمنان مدینه و نیز پایان محاصره نظامی مدینه به سود مسلمانان، بدون درگیری نظامی و بدون پیروزی کافران بوده است. این شکست چنان به کمال دشمنان تلخ آمد که چون مار گزیده به دور خویش می‌گشتند و از خشم و غیظ در حال انفجار بودند.(احزاب، آیات ۹ تا ۲۵؛ مجمع‌البیان، ج ۸ - ۷ ، ص ۵۵۰)

عوامل پیروزی مومنان شکست محاصره کنندگان مدینه

از نظر قرآن بر اساس آیات ۹ تا ۲۵ سوره احزاب، عوامل چندی در موفقیت مومنان مدینه و شکست محاصره کنندگان نقش اساسی داشته است که عبارت‌اند از:

۱- **تیک گمانی به خدا:** هر چند که برخی از مسلمانان سست ایمان که هنوز قلبه‌هایشان با ازمو‌های الهی را ایمان امیخته نبوده‌اند، نسبت به وعده‌های الهی بدگمان بودند، اما اکثریت یان ایمان مدینه نسبت به خدا حسن ظن داشته و با اعتماد به این حسن ظن در برابر محاصره‌کنندگان ایستادگی و پایداری کردند و موفقیت را برای خود رقم زدند.
۲- **ایمان به خدا:** مومنان، به خدا و وعده‌های الهی ایمان داشته و موفقیت اسلام و مومنان را در سایه اطاعت از خدا و رسول‌الله(ص)

صفحه ۸
شنبه ۲۳ تیر ۱۳۹۷
۳۰ شوال ۱۴۲۹ - شماره ۲۱۹۵۱

چراغ راه

ریاست، سکر آور است

قال الامام علی(ع): «اصناف السکر اربعة: سکر الشباب و سکر المال، و سکر النوم و سکر الملک»
امام علی(ع) فرمود: مستی چهار قسم است: ۱- مستی جوانی
۲- مستی مال و ثروت
۳- مستی خواب
۴- مستی ریاست.^(۱)

۱- تحف‌المقول، ص ۱۲۶

حکایت خوبان

نگاه امانتی(وسیله‌ای) به قدرت،

رمز نجات امت

امام علی(ع) در نامه‌ای خطاب به «شعث‌بن قیس» می‌نویسد: همانا مدیریت و فرمانداری برای تو وسیله آب و نان نیست، بلکه امانتی در گردن توست، باید از فرمانده و امام خود اطاعت کنی، تو حق نداری نسبت به مردم استبداد ورزی و بدون دستور به کار مهمی اقدام نمایی.^(۱)

حضرت در نامه دیگری به برخی از کارگزاران می‌نویسد: هر کس کار امانت‌پوشوایان، زشت‌ترین فریبکاری است.^(۲)
روا دارد، و جان و دین خود را از خیانت، پاک ننماید، درهای خواری را در دنیا به روی خود گشوده و در قیامت، خوارتر و رسواتر خواهد بود... به یقین خیانت بر امت بزرگترین است، است و فریبکاری پوشویان، زشت‌ترین فریبکاری است.^(۳)
و بالاخره حضرت با نگاه وسیله‌ای(امانتی) به قدرت به ابن‌عباس می‌فرماید: به خدا سوگند، برای من این کفش(کهنه) از ریاست بر شما محبوب‌تر است، مگر اینکه حقی از شما را ادا یا از باطنی جلوگیری کنم، و اگر خداوند از علما پیمان نگرفته بود که در برابر ظلم مستگران و گرسنگی مظلومان سکوت نکنند، مهار شتر خلافت را بر کوهان آن می‌انداختم.^(۴)

۱- نهج‌البلاغه، نامه ۵
۲- همان- نامه ۲۶
۳- همان- خطبه ۳

پرسش و پاسخ

آفات مدیریت

پرسش:
از منظر آموزه‌های وحیانی چه نوع آفاتی در مدیریت اصیل اسلامی خدشه وارد کرده و آن را تبدیل به ضدودش می‌کند؟

- پاسخ:
- براساس آیات شریفه و روایات پیامبر گرامی(ص) و اهل‌بیت طاهرین(ع) موارد زیادی را به عنوان آسیب‌ها و آفات مدیریت اصیل اسلامی می‌توان به دست آورد که در اینجا به فهرستی از اهم آنها اشاره می‌کنیم:
- ۱- تبعیض بی‌دلیل در میان افراد و نفرت زبردست.
- ۲- سپردن کارها و مسئولیت‌ها به دست افراد نامناسب و غیراصالح.
- ۳- راه دادن به افراد متملق و چاپلوس به محدوده کار خود.
- ۴- حب مدح و ثنا از طرف دیگران.
- ۵- جاه‌طلبی و حب جاه و مقام.
- ۶- بخل و تنگ‌نظری.
- ۷- مال‌اندوزی و حرص و زیاده‌خواهی.
- ۸- حسادت نسبت به دیگران.
- ۹- اعتنا به شایعات و ترتیب اثر دادن به آنها.
- ۱۰- اسراف و تبذیر و ریخت‌پاش فراوان.
- ۱۱- عدم شجاعت و شهامت در تصمیم‌گیری به خاطر ترس و زدنست دادن فرصت‌ها.
- ۱۲- انتقام‌جویی، لجاجت و کینه‌توزی به خاطر مسائل کوچک و هدر دادن نیروهای لایق.
- ۱۳- بها دادن به نقاط ضعف و نادیده گرفتن نقاط قوت و عدم توجه به معدل‌ها و روندها.
- ۱۴- هواپرستی و هوسپازی.
- ۱۵- عجله و شتاب در تصمیم‌گیری و عدم تحقیق در کارها.
- ۱۶- سوظن مغرط و عدم اعتماد به دیگران.
- ۱۷- استبداد به رای.
- ۱۸- خوش‌بینی بیش از حد.
- ۱۹- غرور و غفلت.
- ۲۰- صبرانیت و خشونت.
- ۲۱- انعطاف و نرمش زیادی و سازشکاری با منحرفان.
- ۲۲- انحصارطلبی و قبضه کردن کارها در حیطه اختیارات خودخش.
- ۲۳- ترجیح دادن افراد ضعیف برای همکاری به خاطر تسلیم بودن آنها.
- ۲۴- عدم عفت کلام (بدزبانی).
- ۲۵- عدم رعایت ادب و احترام در برخوردها.
- ۲۶- آلوده کردن خود به کارهای اجرائی.
- ۲۷- نفاق و دورویی و ترک صراحت و شفافیت در تعامل با دیگران.

سلوک عرفانه

مواهب مادی و حیات دنیوی کلیدی برای زندگی اخروی

(بدان ای سالک راه حق!) هم مواهب مادی و هم حیات دنیوی، باید کلیدی برای زندگی اخروی باشند، و در همان جهت بکار گرفته شوند. یعنی این کلبه‌ها، ابزار و وسایل تحصیل هدف اصلی ما هستند. ولی باید بسپاری، آخروی را کلبه‌ها به دستورالعملی که سازنده آنها برای استفاده از آنها داده است، مراجعه کنی.

و باید بگویند که برای استفاده از این ابزار، چه کار باید کرد. این دستورالعمل استفاده از ابزار مادی، یعنی «شریح» خداوند، با تشریح احکام دینی، راه بهشتی شدن را به ما نشان داده و مشخص کرده است که از کدام ابزارهای مادی می‌توان استفاده کرد و از کدام ابزارها باید اجتناب نمود.^(۱)

۱- رسائل بندگی، ج ۱۲، ای‌تالله شیخ محبتی تهرانی(ع، ره)، ص ۱۴۰.

صفحه معارف روز های: **شنبه، یک‌شنبه سه‌شنبه و پنج‌شنبه منتشر می‌شود**
تلفن‌های مستقیم: ۰۲۳۹۶۱۹۹۱ - ۰۲۳۲۱۰۲۳۲۱
Maaref@kayhan.ir